

יצחק בן דניאל לוי

צותה התורה בפרשת קדושים על מוראו של מקדש. מצוה זו כפי שמוגדרת ומפורטת להלכות בספרי הפוסקים (רמב"ם הל' בית הבחירה פ"ה ה', ספר החינוך ועוד) אינה כוללת רק הזירות ביראת הר הבית בזמן שאדם נמצא על ההר, אלא כוללת הרבה פרטים בהם אדם צריך להיזהר גם כשהוא מחוץ להר הבית הי"א גם כשהוא בחו"ל. (עיין במשנה ברכות פ"ט ובגמרא שם ט"א: זברי"ף וברא"ש שהלכה כר"ל).

השאלה שברצוננו לברר במאמר זה היא האם מצות מורא מקדש חלה גם בזמן שבית המקדש חרב, או רק בזמן שבית המקדש קיים. ולבאורה יש לתלות שאלה זו במחלוקת הרמב"ם הראב"ד אי קדשה לשעתה קדשה לעתיד לבוא או לא קדשה לעתיד לבוא.

הרמב"ם בהל' בית הבחירה פ"ו הי"ד פוסק "ובמה נתקדשה (ירושלים העזרה בזמן עזרא)? בקדשה ראשונה שקדשה שלמה שהוא קידש העזרה וירושלים לשעתן וקידשה לעתיד לבא". וברור שלשית הרמב"ם העולה למקום הבית בטומאתו, חייב כרת.

ומכיון שקדשת הבית לא פסקה הרי הגיוני הדבר שמצות מורא מקדש חלה גם היום על מקום המקדש וכן הרמב"ם פוסק בפ"ז שם הלכה ז' "אע"פ שהמקדש היום בענותו חרב, חייב אדם במוראו כמו שהיה נוהג בו בבנינו לא יכנס אלא למקום שמוותר להכנס לשם ולא ישב בעזרה ולא יקל ראשו כנגד שער המזרח...".

ומקורו, הגמרא ביבמות ו: ובסיפרא בפ' קדושים, מצוטט אף הוא בהלכה הג"ל "... שנאמר את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו, מה שמירת שבת לעולם אף מורא מקדש לעולם שאע"פ שחרב בקדשתו עומד".

וכן פוסקים הטור והשו"ע באו"ח סי' ג' סעי' ה' "אם נפנה במקום מגולה שאין בו מחיצות יכוין שיהיו פניו לדרום ואחוריו לצפון או איפכא אבל בין מזרח למערב אסור" ובסעי' ו' "וכן אסור לישן בין מזרח למערב אם אשתו עמו תכון ליזהר אפ"י כשאין אשתו עמו" ובהל' ז' "המטיל מים מן הצופים ולפנים (פי' במקום שיכולים לראות משם הר הבית) לא ישב ופניו כלפי הקדש".

הראב"ד בהלכות בית הבחירה פ"ו הי"ד משיג על שיטת הרמב"ם וסובר שקדשת ירושלים והמקדש לא קדשה לעתיד לבא, ומסיים את דבריו שם "כן נגלה לי מסודר ה' ליראיו לפיכך הנכנס עתה שם אין בו כרת".

ובמנחת חינוך מצוה רנ"ד רוצה בתחילה, כפי שהנחנו, לתלות במחלקת הנ"ל של הראב"ד והרמב"ם את מצות מורא מקדש בזה"ז אלא שהוא מסיים שם "ואפשר מ"מ שמדרבנן אסור (לשיטת הראב"ד)". והוא ממשיך שם "ואפשר כיון דאף להסוכרים ולא קדשה מ"מ אין אחריה היתר עיי' חוס' זכחים ובמגילה וגם עתיד להיות הבית הג' במקום הזה אפשר דגם האידנא מדאורייתא אסור... אבל ירושלים היא נחלה לעולמי עולמים גם האידנא נוהג מורא כנ"ל."

ה"מנחת חינוך", א"כ מניח שיש שלש אפשרויות בשיטת הראב"ד. 1. שאין מורא מקדש לגמרי. 2. שיש אסור מדרבנן. 3. שיש אסור דאורייתא.

הנ"ח מסיק מסגנון הראב"ד הנ"ל "הנכנס בו עתה אין בו כרת" ולא כתב מותר להכנס שם, משמע שאיסור מיהא איכא או מדרבנן או אולי אף מדאורייתא אלא שאין בו כרת.

והנה הרב קוק ז"ל בספרו משפט כהן (סימן צ"ו אות ו') הסביר שבמקדש יש קדושה משני צדדים. א. מצד קדושת המקדש ועל זה נאמר הלאו שיש בו כרת "את מקדש ה' טמא תכרתה...".

ב. מצד קדושת מחנה שכניה ושם יש לאו ועשה ללא כרת "וישלחו מן המחנה ולא יטמאו את מחניהם". והוא סובר שם שהראב"ד הסובר לא קדשה לעתיד לבוא סובר כך רק לגבי קדושת המקדש אולם הלאו והעשה שבקדושת מחנה שכניה קיימים ועומדים גם היום ועיי"ש. וזו היתה כוונת הראב"ד באמרו "אין בו כרת" אבל לאו ועשה של קדושת המחנה יש בו גם בזה"ז.

אולם לפי הסבר זה נראה לי דא"כ לשיטת הראב"ד לא תהיה מצות מורא מקדש בזה"ז, כי המצוה היא לירא מן המקדש, ואין מצוה לירא ממחנה שכניה, וא"כ על אף שיש איסור לאו ועשה על כניסה בטמאה למחנה שכניה, כל הדינים השייכים למצות מורא מקדש לא יחולו כיום.

אמנם יש להקשות אם נניח שלדעת הראב"ד אין איסור מורא מקדש בזה"ז היאך יסביר הראב"ד את הגמרא המובאת במגילה על הפסוק "והשימותי את מקדשכם" - קדושתן אף שהם שוממים. וכן את הגמרא ביבמות ת"ל מה שבת לעולם אף מורא מקדש לעולם שאע"פ שחרב בקדושתו עומד.

ובאמת בטורי אבן בנשכח מגילה (דף כ"ח) אומר שלראב"ד דרשות אלו אסמכתא בעלמא נינהו ואין בזה"ז מורא מקדש מן התורה אלא מדרבנן. אולם אפשר להסביר שלא כמשפט כהן שמורא מקדש הוא הלאו שהראב"ד רמז לו בדבריו. ומקורו משתי דרשות אלו, אלא שהרמב"ם יפרש "קדושתן אף שהם שוממים" הכוונה קדושתן לכל דבר, והראב"ד יפרש קדושתן רק לענין עשה של מורא מקדש (הסבר זה ראיתי בס' מקדש מלך בהר"י בשדה עמ' ל"ו).

ה"חתם סופר" ביו"ד סי' רל"ג רוצה לתלות את טעם הראב"ד שלא קדשה לעתיד לבא בסוגית הגמרא במסכת ע"ז (נ"ב:): "ובאו בה פריצים וחללוה". הגמרא אומרת שם שבימי שלטון יון בארץ שיקצו היוונים את אבני המזבח ובאו בית חשמונאים וגנזום משום "ובאו בה פריצים וחללוה" (ועיי"ש ברש"י באיזה אופן יכולים היו היוונים להציא את האבנים מקדושתן). מחלוקת ראשונים שם אם הגמרא דנה רק על אבני המקדש וכליו או גם על הר הבית גופו.

הרמב"ן והריטב"א במסכת מכות (י"ט) סוברים שהפריצים חללו גם את מקום הר הבית רחוקה
לרעתם הסיבה שאין קדושה להר הבית בזמן הזה, למרות שקדושה ראשונה קדשה לעתיד
לברא.

וביתר הסבר: אלמלא היו גויים שולטים בהר הבית, הקדושה היתה נשארת עוד מימי שלמה.
ושלטון הגויים במקום המקדש הוא שהפקיע את הקדושה.

ולפ"ז יש להסתפק (ספק זה מובא בס' מקדש מלך עמ' ט"ז) האם לכשמקום המקדש חוזר
לידי ישראל, הקדושה תחזור מאליה או לא.

ולכאורה יש ראייה שהקדושה תחזור מאליה מזה שלא מצינו שהחשמונאים כשחזרו לביהמ"ק
קדשו שוב את העזרות וההיכל בשתי תודות וע"פ מלך ואורים ותומים וכו'... ועל אף שבימי
עזרא מצינו שעשה כך הרי עזרא היה רק מחזק בהר הבית מכחו של כרש, הר הבית לא יצא
לגמרי מרשות גויים.

אם נאמר שזו היא שיטת הראב"ד הרי שכיום שהר הבית ברשותנו ייתכן לאמר שהראב"ד סובר
שהקדושה חזרה ושהעולה לשם חייב כרת, ובודאי שיש מצות מורא מקדש מדאורייתא בזמן
הזה.

הירצא לנו מדברינו, שלשיטת הרמב"ם פשוט וברור שיש דין מורא מקדש בזה"ז (ולכן חייל
המשרת בהר הבית צריך להיזהר בכל דיני מורא מקדש). ולשיטת הראב"ד מצאנו דעות שונות
באחרונים. לדעת ה"טורי אבן", לדעה אחת במנחת חינוך וייתכן שגם לדעת ה"משפט כהן"
ודאי אין מורא מקדש מדאורייתא אלא רק מדרבנן. ולדעה שניה במנחת חינוך ולפי הסברו של
ה"חתם סופר" הרי שיש חיוב מורא מקדש מדאורייתא גם בזמן הזה.